

ONA TILI FANIDAN ASOSIY GRAMMATIK MAVZULARNI O'RGATISH.

Nuraliyeva Sevinchbonu Nurmuhammad qizi

Annotatsiya.

Mazkur maqolada ona tili fanida asosiy grammatik mavzularni o'qitishning zamonaviy usullari, ularning o'quvchilar nutqini rivojlantirishdagi ahamiyati hamda grammatik bilimlarni mustahkamlash jarayonlari yoritilgan. Ona tili ta'limida grammatika tilning nazariy asosini tashkil etib, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini to'g'ri shakllantirishga xizmat qiladi. Maqolada so'z turkumlari, gap bo'laklari, sintaktik birliklar, imlo va uslub masalalarini o'rgatishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilingan. Shuningdek, grammatik mavzularni o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos ravishda o'qitishning pedagogik ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ona tili, grammatika, so'z turkumlari, gap bo'laklari, sintaksis, morfologiya, interfaol metodlar, nutq madaniyati, ta'lim texnologiyalari, yozma nutq.

Bugungi kunda ta'lim tizimida ona tili fanini sifatli o'qitish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ona tili inson tafakkuri, madaniyati va ma'naviy dunyosining asosiy ifodachisi bo'lib, jamiyat taraqqiyotida alohida o'rin tutadi. Ayniqsa, o'quvchilarga grammatik bilimlarni puxta o'rgatish ularning savodxonligini oshirish, fikrini aniq va ravon ifodalash hamda nutq madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli maktab ta'limida asosiy

grammatik mavzularni samarali va zamonaviy metodlar asosida o'qitish bugungi pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri sanaladi.

Grammatika tilning ichki qonun-qoidalarini o'rganadigan muhim bo'lim bo'lib, u morfologiya va sintaksis kabi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi. O'quvchilar grammatik mavzularni o'rganish orqali so'zlarning tuzilishi, ularning ma'nosi va gapdagi vazifasini anglay boshlaydilar. Bu esa o'z navbatida yozma va og'zaki nutqning rivojlanishiga, mustaqil fikrlash ko'nikmalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Ona tili fanidagi grammatik mavzular o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularda mantiqiy tafakkurni rivojlantiradi.

Hozirgi zamonaviy ta'lim jarayonida grammatika mavzularini an'anaviy usullar bilangina emas, balki innovatsion pedagogik texnologiyalar yordamida o'qitish muhim hisoblanadi. Interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, klaster, aqliy hujum, insert, BBB texnologiyasi kabi usullar dars samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning mavzuni oson o'zlashtirishiga yordam beradi. Ayniqsa, grammatik mavzularni misollar, matnlar va amaliy mashqlar asosida tushuntirish o'quvchilarda mustahkam bilim hosil qiladi.

Ona tili fanida asosiy grammatik mavzularni o'qitishda o'qituvchining pedagogik mahorati ham katta ahamiyatga ega. O'qituvchi darsni qiziqarli tashkil qilishi, mavzularni hayotiy misollar bilan boyitishi hamda har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olishi lozim. Chunki barcha o'quvchilarning bilimni qabul qilish darajasi bir xil emas. Shu bois differensial yondashuv asosida dars tashkil etilishi grammatik bilimlarni samarali egallashga yordam beradi. Ona tili darslarida grammatik bilimlarni amaliyot bilan bog'lash muhim vazifalardan biridir. O'quvchilar nafaqat qoidalarini yod olishlari, balki ularni nutqda to'g'ri qo'llay olishlari kerak. Buning uchun diktant, bayon, insho, matn tahlili va ijodiy topshiriqlardan foydalanish yaxshi natija beradi. Amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning savodxonligi ortadi, imloviy xatolar kamayadi va nutq madaniyati

rivojlanadi. Bugungi globalashuv davrida ona tiliga bo'lgan e'tiborni yanada kuchaytirish, yosh avlodga milliy qadriyatlar va til boyligini chuqur o'rgatish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ona tili fanidagi grammatik mavzularni puxta egallagan o'quvchi kelajakda o'z fikrini erkin ifodalay oladigan, savodli va madaniyatli shaxs sifatida shakllanadi. Shu sababli grammatik mavzularni o'qitish jarayonini zamon talablari asosida takomillashtirish bugungi ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir.

Ona tili fanida asosiy grammatik mavzularni o'qitish o'quvchilarning savodxonligini oshirish va nutq madaniyatini shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Grammatika tilning asosiy qonun-qoidalarini o'rgatib, o'quvchilarning so'z va gaplarni to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich va umumiy o'rta ta'lim bosqichlarida grammatik mavzularni puxta o'zlashtirish keyingi bilimlarning mustahkam poydevorini yaratadi. Shu sababli grammatik bilimlarni sodda, tushunarli va qiziqarli usullar asosida o'qitish muhim ahamiyatga ega. Ona tili grammatikasining asosiy bo'limlaridan biri morfologiya hisoblanadi. Morfologiyada so'z turkumlari, ularning grammatik xususiyatlari va gapdagi vazifasi o'rganiladi. Ot, sifat, son, olmosh, fe'l, ravish kabi so'z turkumlarini o'qitishda misollar va amaliy mashqlardan foydalanish yaxshi natija beradi. O'quvchilar so'zlarning ma'nosi va vazifasini anglash orqali ularni nutqda to'g'ri qo'llashni o'rganadilar. Ayniqsa, fe'l zamonlari, egalik va kelishik qo'shimchalarini o'rgatishda ko'rgazmali vositalar hamda interfaol metodlardan foydalanish mavzuning oson o'zlashtirilishiga yordam beradi.

Sintaksis bo'limi ham grammatik mavzular orasida alohida o'rin tutadi. Ushbu bo'limda gap bo'laklari, sodda va qo'shma gaplar, gaplarning tuzilishi va ohang xususiyatlari o'rgatiladi. Gap bo'laklarini tahlil qilish orqali o'quvchilar fikrni mantiqiy va aniq ifodalash ko'nikmasiga ega bo'ladilar. O'qituvchi gaplarni tahlil

qilish jarayonida o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga undashi lozim. Chunki sintaktik tahlil tafakkurni rivojlantiradi va yozma nutqni boyitadi.

Grammatik mavzularni o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish dars samaradorligini oshiradi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “BBB”, “Sinkveyn” kabi metodlar o‘quvchilarning darsdagi faolligini kuchaytiradi. Bunday usullar orqali o‘quvchilar mavzuni faqat tinglovchi sifatida emas, balki faol ishtirokchi sifatida o‘zlashtiradilar. Masalan, so‘z turkumlarini o‘rganishda guruhli ishlash yoki didaktik o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otadi va mavzuni mustahkam eslab qolishga yordam beradi. Ona tili darslarida imlo va tinish belgilarini o‘rgatish ham grammatik bilimlarning muhim qismi hisoblanadi. To‘g‘ri yozuv va savodxonlik o‘quvchilarning umumiy madaniyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Diktant, bayon, insho va matn bilan ishlash kabi mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilarning yozma nutqi rivojlanadi. Shuningdek, o‘qituvchi o‘quvchilarning xatolarini tahlil qilib, ularni bartaraf etish yo‘llarini tushuntirib borishi kerak. Asosiy grammatik mavzularni o‘qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Elektron darsliklar, taqdimotlar, multimedia vositalari va interaktiv platformalar darslarni yanada qiziqarli va samarali qiladi. Ayniqsa, vizual materiallar orqali grammatik qoidalarni tushuntirish o‘quvchilarning mavzuni tezroq anglashiga yordam beradi. Bugungi raqamli ta’lim davrida innovatsion texnologiyalar grammatik bilimlarni mustahkamlashning samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Grammatik mavzularni o‘qitishda o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga grammatik qoidalarni sodda va hayotiy misollar asosida tushuntirish samarali bo‘lsa, yuqori sinflarda murakkab tahliliy mashqlardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Har bir o‘quvchining qobiliyati va bilim darajasiga mos yondashuv esa ta’lim sifatini oshiradi. Ona tili fanida asosiy grammatik mavzularni o‘qitish

o‘quvchilarning til boyligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va nutq madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish orqali grammatika darslarini yanada mazmunli, qiziqarli va samarali tashkil etish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ona tili fanidan asosiy grammatik mavzularni o‘qitish o‘quvchilarning savodxonligini oshirish, nutq madaniyatini rivojlantirish hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Grammatika tilning asosiy qonuniyatlarini o‘rgatib, o‘quvchilarga so‘z va gaplarni to‘g‘ri tuzish, fikrni aniq va ravon ifodalash imkonini beradi. Zamonaviy ta‘lim jarayonida grammatik mavzularni o‘qitishda interfaol metodlar va axborot texnologiyalaridan foydalanish dars samaradorligini oshiradi. Bu esa o‘quvchilarning mavzuni chuqur va ongli ravishda o‘zlashtirishiga yordam beradi hamda ularning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. Grammatik bilimlarni amaliy mashqlar, matn tahlili, diktant va ijodiy ishlar bilan mustahkamlash o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va to‘g‘ri yozish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Umuman olganda, ona tili darslarida grammatik mavzularni puxta o‘rgatish barkamol, savodli va ma‘naviy yetuk avlodni tarbiyalashning muhim omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahmudov N. Ona tili nazariyasi va metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
2. G‘ulomov A., Qodirov M. Hozirgi o‘zbek adabiy tili grammatikasi. Toshkent: Fan, 2018.
3. Nurmonov A. O‘zbek tilshunosligi asoslari. Toshkent: Akademnashr, 2019.
4. Yo‘ldoshev B. Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Tafakkur, 2021.

5. Mirtojiev M. O‘zbek tili morfologiyasi va sintaksisi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017.
6. Karimov I. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
7. To‘xliyev B. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. Toshkent: O‘zbekiston, 2016.
8. Abdullayev A. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.